

092. L. N. Tolstoy'un dinî- ahlaki felsefesinde kötülüğe karşı koymama ilkesi: *Diriliş* romanı örneğiyle

Sevgi ILICA¹

APA: İlca, S. (2023). L. N. Tolstoy'un dinî- ahlaki felsefesinde kötülüğe karşı koymama ilkesi: *Diriliş* romanı örneğiyle. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (32), 1491-1504. DOI: 10.29000/rumelide.1252900.

Öz

Rus yazar Lev Nikolayeviç Tolstoy 1870'li yıllarda derin bir ruhsal kriz yaşar. Yazar o güne dek yaşamış olduğu hayatı, dini, ahlaki ve varoluşu sorgular. Bu süreçte, başta İncil olmak üzere, neredeyse tüm dinî kaynakları ve felsefi klasikleri okumaya gayret eden Tolstoy, Rus Ortodoks Kilisesi'nin dini yanlış yorumladığını ileri sürer. Bu yıllarla birlikte yazdığı eser ve yazılarında kiliseye karşı çıkan görüşlerini açıkça ortaya koyar. Yazar kiliseyi hedef alan cüretkâr eleştirileri neticesinde afroz edilir. Buna rağmen, Tolstoy ısrarlı bir biçimde düşüncelerini ifade etmeye devam eder. Tolstoy'un, Matta, Yuhanna ve Luka İncillerine atıf yaparak geliştirdiği dinî-ahlaki görüşlerinin en önemlilerinden biri, *kötülüğe karşı koymama* ya da *kötülüğe karşı kötülükle karşı koymama* ilkesidir. Yazara göre, İncil'de açıkça belirtilen bu ilke kilise tarafından yok sayılmaktadır. Tolstoy, insanın başına ne gelirse gelsin, deneyimlediği tüm kötülüklerle karşı edilgen davranarak yargılama eylemini Tanrıya bırakması gerektiğini savunur. *Sağ yanağımıza bir tokat atana öbür yanağımızı da çevirin* telkinine dayanan bu görüş bağlamında yazar, ceza hukukuna, idama ve savaşa karşı çıkar. Yazar 1899 yılında yayımlanan romanı *Diriliş* (*Воскресение*) ile ülkesindeki yozlaşmış ahlaki değerleri, toplumsal adaletsizliği ve dinin yanlış yorumlanmasını gözler önüne serer. Özellikle 1880 yılından itibaren eserlerinde manevi temalara ağırlık veren Tolstoy'un dinî-ahlaki görüşlerinin irdelenmesi, yazarın eserlerinin tahlilinde önem arz eder. Bu bağlamda, bu çalışmada Tolstoy'un din, inanç ve ahlak çerçevesinde ileri sürdüğü görüşleri ile *kötülüğe karşı koymama* ilkesi aktarılır ve sözü geçen düşünceler ekseninde *Diriliş* romanı analiz edilir. Eklektik, biyografik ve betimleyici yöntemler kullanılarak, yazarın dinî-felsefi görüşlerinin *Diriliş* romanı örneğiyle ortaya koyulması amaçlanır. Sonuç olarak, bu eserde insanın ruhsal dirilişinin ancak diğerlerinin yaptığı kötülükleri affederek ve Tanrıdan gelen her şeyi kabul ederek mümkün olabileceği gösterilir.

Anahtar kelimeler: L. N. Tolstoy, din, ahlak, iyilik, kötülük

The principle of nonresistance to Evil in L. N. Tolstoi's Religious- moral philosophy: The case of the novel *Resurrection*

Abstract

Russian writer Lev Nikolayevich Tolstoi overcomes a deep mental crisis in 1870s. The writer questions his life until that day, religion, morals and existence. Tolstoi, who tries to read the Bible in the first place, almost all the religious sources and philosophical classics within this period, asserts that the Russian Orthodox Church misinterprets the religious. Within these years, he openly passes his antichurch opinions in his works and writings. As a consequence of his daring critiques aimed at the church, the writer was excommunicated. Nevertheless, he clamorously persists to express his

¹ Arş. Gör., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Rus Dili ve Edebiyatı ABD (Burdur, Türkiye), silica@mehmetakif.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-5908-8487 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 13.12.2022-kabul tarihi: 20.02.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1252900]

thoughts. One of the most important religious-moral ideas, developed by Tolstoi referring to Matthew, John and Luke Gospels, was the principle of *nonresistance to evil* or *not returning evil for evil*. According to the writer, this principle, explicitly mentioned in the Bible, is ignored. Tolstoi defends that we should not resist any evil we experience but give over the action of judgment to God. In the context of the opinion based on the teaching *anyone slaps you on the right cheek, turn to them the other cheek also*, the writer objects to penal law, death sentence and war. With the novel *The Resurrection*, published in 1899, the writer reveals degenerated moral values, social injustice, and misinterpreted religion of the society. Examining the religious-moral thoughts of Tolstoi, who has concentrated on moral themes in his works since 1880 year, is important in analyzing his works. Therefore, in this work the ideas of Tolstoi put forward within the frame of religion, belief and morals and the assertion of nonresistance to evil are conveyed and the novel *The Resurrection* is analyzed in the axis of the aforementioned thoughts. It is aimed to present the religious-philosophical opinions of the writer with the case of the novel *The Resurrection*, using the eclectic, biographic and descriptive methods. Consequently, in this work it is indicated that the mental resurrection of a human could be possible only if he forgives the others' evils and he accepts everything coming from God.

Keywords: L. N. Tolstoi, religion, moral, favour, evil

1. Giriş

Rus yazar ve düşünür Lev Nikolayeviç Tolstoy (1828-1910) dinî ve ahlaki görüşlerini *İtirafımlarım* (*Исповедь*, 1884), *İnancım Neden İbarettir?* (*В чём моя вера?*, 1884), *İnsan Ne ile Yaşar* (*Чем люди живы*, 1885), *İvan İlyiç'in Ölümü* (*Смерть Ивана Ильича*, 1886), *Kreutzer Sonatı* (*Крейцерова соната*, 1890), *Tanrının Egemenliği İçinizdedir* (*Царство Божие внутри вас*, 1893), *Diriliş* (*Воскресение*, 1899), *İncil'in Kısa Bir Özeti* (*Краткое Изложение Евангелия*, 1906), *Şiddetin Kanunu ve Sevginin Kanunu* (*Закон насилия и закон любви*, 1908) ve *Hayat Yolu* (*Путь жизни*, 1910) gibi yazı ve eserleri başta olmak üzere birçok çalışmasında açığa vurur. Tolstoy felsefi görüşlerini genel olarak Antik Yunan düşünürü Sokrates, Çinli düşünür Lao Zi, Çinli düşünür Konfüçyüs, Fransız düşünür Jean-Jacques Rousseau, Alman düşünürler Immanuel Kant ve Arthur Schopenhauer'un öğretilerinden yola çıkarak geliştirir. Yazarın özellikle dinî-ahlaki düşüncelerinde Hristiyanlık, Budizm, Hinduizm, Taoizm, Geç Dönem Stoacılık ve İslam'dan etkilendiği görülür (Maslin, 2001: 272; Stoloviç, 2005: 166).

Tolstoy'un dinî-felsefi görüşlerine ve *Diriliş* romanına dair Türkçe, İngilizce ve Rusça kaleme alınmış Rahman Özdemir ve Özlem Ünsal'ın "*Nehliudov'un Ruhsal Değişimi Işığında Tolstoy'un Dünya Görüşü*", Zafer Mucahit Orkcü'nün "*Religion for Justice: Analysis of the Conflicts of Humanity Through Resurrection of Leo Tolstoy*", İgor İvanoviç Yevlampiyev ve İnga Yuryevna Matveyeva'nın "*Принцип «Непротивления злу насилием» Л. Н. Толстого в контексте русской религиозной философии конца XIX - начала XX века*", Oksana Nikolayevna Vinogradova'nın "*Поучение о непротивлении злу насилием как доминанта романа Л.Н. Толстого "Воскресение"*" ve Viktor Euardoviç Naletov'un "*Принцип непротивления злу насилием в философии и практике Толстовства*" adlı çalışmaları ön plana çıkmaktadır.

Rus edebiyatının kuşkusuz en bilinen yazarlarından olan ve sayısız eser ve yazıya imza atan Tolstoy'un edebî eserlerinin detaylı ve muntazam incelenmesi meselesinde yazarın dinî-ahlaki görüşlerinin önemi büyüktür. Zira yazarın karakter, olay, zaman ve mekân kurgularını ahlaki, manevi ve dinî bakış açısını ve hayat görüşünü yansıtacak doğrultuda gerçekleştirdiği görülür. Bu bakımdan bu çalışma Tolstoy'un

1870' ile hayatını kaybettiği 1910 yılları arasındaki dinî-ahlaki ideolojisinin ortaya konulması açısından önem arz eder.

Yukarıda bahsi geçen çalışmalardan farklı olarak, bu çalışmada Tolstoy'un Rus Ortodoks Kilisesi karşıtı görüşleri ve dinî-ahlaki felsefesi detaylı bir biçimde, yazarın 1884-1910 yılları arasında kaleme aldığı otobiyografik çalışmaları ve yazılarına dayanarak ortaya koyulur. Bununla birlikte, *kötülüğe karşı gelmeme ilkesi* yine yazarın otobiyografik çalışmaları ve yazılarına istinaden ayrıntılı bir biçimde aktarılır ve son bölümde *Diriliş* romanı bu ilke çerçevesinde irdelenir.

Bu çalışmada Tolstoy'un 1870'li yıllarda geçirdiği ve tümüyle hayatını, ahlaki değerlerini ve dinî görüşlerini yeniden sorguladığı ruhani kriz sürecinin ardından, ülkesindeki mevcut Ortodoks Kilise ile keskin bir şekilde ayrışması anlatılır. Yazarın içsel çatışmalarının neticesinde kaleme aldığı *İtirafılarım*, *İnancım Neden İbarettir?*, *İnsan Ne ile Yaşar*, *Tanrının Egemenliği İçindedir*, *Şiddetin Kanunu ve Sevginin Kanunu ve Hayat Yolu* otobiyografik çalışmalarından yola çıkarak Tolstoy'un gerçek Hristiyanlığın ve İsa'nın öğretilerinin makul yorumlarının, döneminde kabul gören inanç sistemine uymadığına kanaat getirdiği ve Rusya'daki Ortodoks geleneğini ağır ithamlarla eleştirdiği gösterilir. 1899 yılına ait *Diriliş* romanı eklektik ve betimleyici yöntemle irdelenir ve bu suretle Tolstoy'un Matta, Yuhanna ve Luka İncillerini temel alarak Hristiyanlığın en önemli ideallerinden biri olarak var saydığı *kötülüğe karşı koymama* ya da *kötülüğe karşı kötülükle/şiddetle karşı koymama* ilkesini savunduğu ortaya konulur. Neticede yazarın kötülüğün de iyiliğin de Tanrıdan kaynaklandığı ve insanın yaşantısında deneyimlediği olayların kötü ya da iyi olarak nitelendirilebilmesinde yargının sadece Tanrıya mahsus olduğunu ileri sürdüğü gözler önüne serilir. Bahsi geçen ilke bağlamında Tolstoy'un *Diriliş* romanında saptanan kilise karşıtı dinî- ahlaki düşünceleri incelemeye tabi tutulur.

2. Kriz

Tolstoy'un kökeni soylu bir aileye dayanır. Yazara köklü ve varlıklı ailesinden miras olarak Kont unvanı, Yasnaya Polyana'da geniş bir arazi ve onlarca köylüsüyle birlikte muazzam bir çiftlik kalır. İlk eğitimini dönemin diğer soylu çocukları gibi evde alan yazar, Rus Ortodoks gelenekleriyle yetiştirilir. Tolstoy'un 1884'te yayımlanan *İtirafılarım* adlı otobiyografik eseri şu sözlerle başlar:

Ortodoks Hristiyan inancına göre vaftiz edildim ve yetiştirildim. Bana çocukluğumdan ve ilk gençlik yıllarımdan itibaren hep bu inancı öğretiler. Fakat 18 yaşında üniversiteyi ikinci sınıfta bıraktığımda, artık bana öğretilen hiçbir şeye inanmıyordum (...) Çocukluğumdan beri öğretilen dinî öğretilerin yok olması diğerlerindeki gibi olmuştur, sadece farklı bir şekilde, çok erken yıllarda okumaya ve düşünmeye başladığım için, benim dinî öğretilerden kopuşum çok erken yıllarda bilinçli bir şekilde gerçekleşmişti. 16 yaşımdan itibaren dua etmeyi ve kendi isteğimle kiliseye gitmeyi bırakmıştım ² (Tolstoy, 1957a: 10, 13).

Tolstoy çok erken yaşlarda hayatın anlamı, ölüm, insanın etik nitelikleri ve toplum ahlakı üzerine düşünmeye ve bu konularla ilgili kaynakları okumaya başlar. Gençlik yıllarında özellikle Rousseau'dan etkilenen yazar, boynunda haç yerine Rousseau'nun portresinin bulunduğu bir kolye takar (Men, 2003: 71).

Tolstoy üniversite yıllarında soylu bir öğrenci gurubuna dâhil olur ve neredeyse tüm vaktini balo, parti ve pikniklerde geçirir. Dönemin sosyetik delikanlılarına öykünme gayretiyle ayak takımı olarak gördüğü

² Aksı belirtilmedikçe Rusçadan yapılan bütün çeviriler makale yazarıma aittir.

kimseleri küçümseyerek selam dahi vermez. Yazar 1857 yılına ait *Gençlik (Юность)* adlı otobiyografik eserinde bu durumu şu sözlerle itiraf eder:

Gençliğimde insanları comme il faut³ ve comme il ne faut pas⁴ diye sınıflara ayırmayı çok severdim. Comme il faut kişilere saygı duyar, onları kendimle bir tutmaya layık görürdüm. İkinci tür insanlardan nefret ederdim. Üçüncü tür insanlar ise benim için adeta yok hükmündeydi; onları tamamen hor ve hakir görürdüm (Solovyev, 2018: 57).

Kazan Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni ikinci sınıfta bırakan Tolstoy, 1851- 1855 yılları arasında Kafkasya ve Kırım'da subay olarak görev alarak savaşa katılır ve cesaretiyle dikkat çeker. Kazakların ve askerlerin arasında buldukça bir zamanlar hor gördüğü ve aşağıladığı sıradan insanları sevmeye başlar (Solovyev, 2018: 80). Yazar 15 Nisan 1859 tarihli mektubunda, kuzeni Aleksandra Andreyevna Tolstaya'ya deneyimlediği savaş dönemiyle ilgili şunları söyler:

Istirap verici, fakat iyi zamanlardı. Hayatımda ne öncesinde, ne de sonrasında düşüncelerim bu seviyeye ulaştı. Bu yıllarda olduğu gibi hiç bakmamıştım. O dönemde keşfetmiş olduklarıma hep inanacağım. Ölümsüzlük ve sevginin gerçekten var olduklarını, sonsuza dek mutlu yaşamak istiyorsak başkaları için yaşamamız gerektiğini keşfettim (Zamalejev, 2007: 117).

Kafkasya'dan adeta yeni bir kişilikle dönen ve bu doğrultuda hayatın her alanında etkin roller üstlenme çabasında olan yazar, geniş araziye yayılı çiftliğinde köylüler için bir ilkokul açar ve burada ders verir. Kendisine ait bir pedagoji dergisi çıkarır. 1858-1863 yılları arasında arabuluculuk yapar. Hayatı boyunca iki kez uzun soluklu Avrupa seyahati gerçekleştiren Tolstoy, 1862 yılında ise 13 çocuğunun annesi olacak Sofya Andreyevna Bers ile evlenir (Maslin, 2001: 272).

Tolstoy 70'li yılların ortasında derin bir ruhsal kriz yaşar. Birçok araştırmacıya göre bu kriz dönemi ünlü yazarın hayatındaki en önemli dönüm noktasıdır. Yazar bu krizle birlikte o güne dek yaşamış olduğu hayatın manevi ve ahlaki anlamda bir yalandan ibaret olduğunu düşünmeye başlar. Hatta bir süre intihar etmeyi düşünür. Bu ruhani kriz yılları aynı zamanda Tolstoy'un yoğun bir şekilde eser ürettiği yaratıcı bir dönemine tekabül eder. Bu yıllarda yazar neredeyse tüm dünya dinlerini ve felsefi klasikleri araştırır. Dinin, ahlakın ve inancın doğası üzerine düşünür. Antik Yunanca ve İbranice öğrenir. Tolstoy bu dönemde bir yandan da dürüst ve çalışkan bir Hristiyan olarak yaşamının gerekliliklerine özen göstermeye çalışır (Maslin, 2001: 272). İnsanın varoluşundaki gizemleri çözmeye çalışan Tolstoy, deneyimlediği ruhani kriz ve içsel çatışmalara dair *İtirafımlarım*'da şöyle yazar:

Bana ilginç şeyler olmaya başladı. Sanki nasıl yaşayacağımı ve ne yapacağımı bilmiyormuşum gibi hayatın duraksadığı ve kafamın karıştığı anlar yaşamaya başladım. Kayboldum ve içime kapandım. Ne var ki, bu durum geçti ve ben eskiden olduğu gibi yaşamaya devam ettim. Sonra bu kafa karışıklığı anları daha da sıklaştı. Hayatın duraksadığı bu anlarda hep aynı soruları sordum: Ne için? Peki, sonra? (Tolstoy, 1957a: 22).

Tolstoy, insanın yoksul, sıradan, eğitimsiz köylüler ve hacılar ile yakınlaştıkça, onların hayata çok daha ılıman, barışçıl ve bilgece yaklaştıklarını daha iyi gördüğünü keşfeder ve sözü geçen bu kişilere ilişkin *İtirafımlarım*'da şu ifadeleri dile getirir:

Bu insanlar hastalıkları ve acıları hiç şaşırmadan, karşı çıkmadan, sakince kabul ederler. Onlara göre bu böyle olmalıdır ve başka bir şekilde olamayacağına kanaat getirirler. Tüm yaşadıklarının onları iyiliğe götürdüklerine inanırlar. Ölüme bile mutlulukla yaklaşırlar (Tolstoy, 1957a: 62).

³ Sosyete adabına uygun (Fr.).

⁴ Sosyete adabına uygun olmayan (Fr.).

Deneyimlediği ruhani krizin ardından topraklarına ve özüne dönen Tolstoy, Avrupalı giysileri bırakıp çiftçi köylüler gibi giyinir, sobasını kendi yakar, odasını toplamaya ve ekip biçmeye koyulur. Böylece insanlarla daha yakın ilişkiler kurar ve onlara sevgiyle yaklaşmaya başlar. Başkalarına hizmet etmek yazara haz ve mutluluk getirir (Çestov, 2007: 37-38, 43). Söz gelişi, Tolstoy 4 Mayıs 1886 tarihli mektubunda eşine şöyle yazar:

Tüm kötülük zenginlerin fakirlerinden almalarından kaynaklanmıyor. Bu asıl sebebin küçük bir kısmı. Asıl sebep zengin, fakir, orta gelirli herkesin vahşi bir hayvan gibi yaşıyor olması. Sadece kendi için ve diğerinin üzerine basarak. Bu acı ve fakirliğe sebep oluyor (Şklovskiy, 1963: 586- 587).

Geniş çaplı araştırmalarının ve derin düşüncelerinin neticesinde Tolstoy, gerçek Hristiyanlığın ve İsa'nın öğretilerinin Rus Ortodoks Kilisesi tarafından çarpıtıldığına kanaat getirir. Yazara göre, İsa Tanrı değil, büyük bir eğitimci ve sosyal reformcudur. Tolstoy bu günlerdeki manevi arayışlarına dair şunları söyler: “Bu dünyada 55 yıldır yaşıyorum... 5 yıl önce İsa'nın öğretilerine inanmaya başladım ve tüm hayatım birdenbire değişti” (Tolstoy, 1957a: 304). Yazar *Doğmatik Tanrıbilim Eleştirisi* (*Крyмyкa дoгмaтичeскoгo бoгoслoвия*) adlı çalışmasında Hristiyan öğretilerinin temel ilkelerinden sayılan baba, oğul ve kutsal ruh üçlemesine ya da diğer adıyla teslise dikkat çeker ve şu ifadelerle karşı çıkar:

Kilise tarafından açıklanan bu gerçeği anlamıyorum, ama bunu anlamamın imkânsız olduğunu kesinlikle anlıyorum. Zira insan aklıyla anlar. İnsanın aklındaki sayılar kesin olan kanunlardır. Tanrının kendisini sayılarla ifade ettiğini söylüyorlar: Ben=3 ve 3=1 ve 1=3. Tanrı kendi yarattığı ve kendisini anlamaları için akıl verdiği insanlara böyle bir cevap vermiş olamaz (Zamaleyev, 2007: 119).

Sonuçta Tolstoy kilisenin görüşlerine aykırı söylemleri sebebiyle 1901 yılında aforoz edilir (Maslin, 2001: 272). Tolstoy sinodun kendisini aforoz etmesi üzerine 4 Şubat 1901 tarihinde cevap niteliğinde bir yazı kaleme alarak, şu cüretkâr yorumları getirir: “Kilise öğretisi teorik olarak sinsi ve zararlı bir yalandır. Pratik olarak ise Hristiyan öğretisinin tüm anlamını saklayan en kaba batıl inanç ve büyülerin bir araya gelmesidir” (Zamaleyev, 2007: 117).

Tolstoy kilisenin halkı salt bir biçimde dua ve dinî ritüellere yönlendirmesini eleştirir. Zira ona göre, gerçek din, insanın yaşamının sonuna kadar dünyayla doğru bir ilişki kurmasına bağlıdır (Moulin, 2018: 80). Yazar 1894 yılında yayımlanan *Tanrının Egemenliği İçinizedir* eserinde bu görüşünü şu sözlerle doğrular: “İnsan gizemlerle ve dualarla kurtulabiliyorsa, iyi eylemlerde bulunmasına gerek kalmıyor. Böyle düşünen biri İsa'nın öğretisini anlamamıştır” (Tolstoy, 1957b: 60).

Tolstoy deneyimlediği ruhsal krizden maneviyatını güçlendirerek çıkar. Yazar 1870'li yıllarla birlikte, bilhassa Hristiyan metinlerine dayanarak geliştirdiği dinî-ahlaki görüşlerini çalışmalarında çok daha belirgin bir şekilde yansıtmaya başlar.

3. İnanç-iyilik-akıl ve tanrı birliği

Tolstoy hayatın ve varlığın anlamlarını aradığı bu karmaşık ruh halinden inanç sayesinde çıkar. Yazara göre, inanç hayatın anlamıdır. İnanç, insan varlığından koparılamaz. İnanç ve hayat birbirine bağlıdır. Farklı bir deyişle, yazarın imgeleminde şayet bir hayat varsa inanç da var demektir. Tolstoy bu düşüncesini *İtirafımlarım*'da şu sözlerle açıklar:

İnanç insan hayatının anlamıdır. İnsan inanç sayesinde kendisini yok etmez, yaşar. İnanç hayatın gücüdür. Eğer insan yaşıyorsa, bir şeye inanıyor demektir. Eğer insan uğruna yaşayacağı hiçbir şeye inanmıyorsa, yaşamıyor demektir. Hayattaki tüm olgu ve olayların değeri inançtır (Tolstoy, 1957a: 56).

Tolstoy ilkin “insan nasıl yaşamalı?” ve “aklını nereye yönlendirmeli?” sorularıyla yola çıkar. Tolstoy’un mantığına göre insanın eylemleri de dolaysız biçimde inanca bağlıdır (Maslin, 2001: 277). Daha net bir ifadeyle, yazara göre insan inancı doğrultusunda dünyevi varlığıyla somut eylemler gerçekleştirir. İnsan inandığı değerlere göre eylemlerini ortaya koyar. Bu bakımdan insan yaptığı eylemlere de inanır (Maslin, 2001: 277).

Tolstoy’un felsefesinde inanç ve iyilik özdeştir. İyiliğin var olması ise karşıtında duran kötülüğün varlığına bağlıdır. İyilik-kötülük dikotomisinde beliren ve yükselen iyilik ise inanç demektir. Farklı bir deyişle, yazara göre inancın olduğu yerde iyilik muhakkak vardır. İnanç kötülüğe yer bırakmaz. Bu doğrultuda insanın kötü formda var olması mümkün değildir. Böyle bir hayat aklın yaptırımlarını anlayamaz ve makul biçimde var olamaz. Böylece aklın varlığı da inançla bağdaştırılır. İnanç akla ve düşünceye yön verir. Tolstoy *İtiraflarım*’da bu aksiyomunu şöyle açıklar:

Akl olmasaydı, benim için hayat da olmazdı. Hayatın yaratıcısı olan akıl hayatı nasıl inkâr edebilir? Öyleyse git kendini öldür. Böylece akıl yürütmek ve inanmak zorunda kalmazsın. Hayatını beğenmiyorsan kendini öldür. Yaşıyorsan ve hayatın anlamını kavrayamıyorsan, yaşamını durdur ama hayatı anlamadığını anlatıp durma. Eğlenceli bir arkadaş grubundasın. Herkes eğleniyor ve ne yaptığını biliyor, sen ise karşı gelip sıkılıyorsun. Öyleyse, çek git (Tolstoy, 1957a: 49).

Tolstoy’a göre, inancın özdeşi olan iyilik aklın karşıtında değil, tam aksine yanındadır. İnanç aklı güçlendirir. Yazar bu görüşünü, “Akli davranışlar inançla belirlenir” (Maslin, 2001: 279) sözleriyle tasdikler. Din, akıl, inanç, iyilik ve dolayısıyla tüm bu olguların yaratıcısı olarak var saydığı Tanrı arasında mutabakat sağlamayı amaçlayan Tolstoy, Rus Ortodoks Kilisesi’ni insanı dünyevi ve somut eylemlerden kopardığı gerekçesiyle sert ifadelerle eleştirir (Maslin, 2001: 279).

Tolstoy Hristiyanlıkla bütünleşmiş mistik, mucizevi ve metafiziksel kavramları yok sayarak doğrudan İsa’nın ahlak öğretilerine odaklanır (Kropotkin, 2018: 181). Yazarın, insanın dünyevi eylemlerindeki sorumluluğu üstelenmesi gerektiğini savunduğunu söyleyebiliriz. Daha net bir ifadeyle, yazar yalnızca dua ederek ve dinî ritüelleri yerine getirerek İsa’nın izinden gidilemeyeceğinin altını çizmeye çalışır. Bu bağlamda, Tolstoy’un eser ve yazılarında, kişinin İsa’nın eylemlerinden ders çıkararak Tanrı sevgisiyle mutlak iyiliğe katkı sağlayacak somut eylemlerde bulunmasını telkin ettiği görülmektedir.

4. Kötülüğe karşı koymama ilkesi

Tolstoy hata ve günahın insana özgü olduğunu, bu bakımdan herkesin birbirine karşı hoşgörülü ve bağışlayıcı bir şekilde davranması gerektiğini düşünür. Daha net bir deyişle, yazar kötülüklerin her ne boyutta olursa olsun affedilmesi taraftarıdır. Tolstoy, bir insanın başka bir insanı yargılamasına net bir tavırla karşı çıkar. Zira ona göre yargılama işi sadece Tanrıya mahsustur. Bu bağlamda dünyevi eksende neyin kötü, neyin iyi olduğunu da yalnızca Tanrı bilir (Maslin, 2001: 281).

Esasen bu, kadim çağlardan beri Budizm, Hinduizm, Hristiyanlık ve İslam gibi birçok dinde kabul gören yaygın bir görüştür. Örneğin, Kuran’da Fussilet Suresi 34.ayette ve Bakara Suresi 216. aayette şöyle yazar:

İyilikle kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) en güzel olan davranışla sav; o zaman bir de göreceksin ki seninle aranızda düşmanlık bulunan kimse kesinlikle sıcak bir dost oluvermiş!⁵

⁵ Web: <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Fussilet-suresi/4252/34-35-ayet-tefsiri>.Erişim Tarihi: 30.11.2022.

Savaş, hoşunuza gitmese de üzerinize yazıldı. Gerçi o size hoş gelmez, fakat olur ki, siz bir şeyden hoşlanmazsınız; oysa o, hakkınızda hayırlıdır. Olur ki, siz bir şeyi seversiniz; ama o, sizin hakkınızda bir fenalıktır. Allah bilir, siz bilmezsiniz. ⁶

Çinli düşünür Laozi M.Ö.6.yy'a ait Tao-Teh-King metninde şöyle yazar: "İyiliği iyilikle karşılıyorum. Kötülüğü de iyilikle karşılıyorum. İyilik erdemdir" (Hook, 1922: 1). Budizm'in kurucusu Buda ise, Dhammapada eserinde benzer şekilde şunları söyler: "Bir insanın öfkesini sevgiyle, kötülüğünü iyilikle, yalanını doğrularıyla aşmasına izin verin" (Hook, 1922: 1).

1870'li yıllarda geçirdiği ruhani kriz sürecinde dinler tarihini yoğun bir şekilde etüt eden Tolstoy, Hristiyanlığının özünün İsa'nın öğretilerinde olduğunu savunur. İsa'nın öğretilerini kilise çarpıtmalarından ayırıştırma gayesini güden yazar, bu savını Matta ve Luka İncillerinde yer alan şu ifadelerle dayandırır:

Göze göz, dişe diş dendiğini duydunuz. Ama ben size diyorum ki, kötülüğe karşı direnmeyin. Sağ yanağınıza bir tokat atana öbür yanağınızı da çevirin. Size karşı davacı olup mintanınızı almak isteyen abanızı da verin (Matta 5: 38-40) (Kutsal Kitap, 2018: 1015).

Ama beni dinleyen sizlere şunu söylüyorum: Düşmanlarınızı sevin, sizden nefret edenlere iyilik yapın, size lanet edenler için iyilik dileyin, size hakaret edenler için dua edin. Bir yanağınıza vurana öbür yanağınızı da çevirin. Abanızı alandan mintanınızı da esirgemeyin (Luka 6: 27-29) (Kutsal Kitap, 2018: 1090).

Tolstoy kötülüğe karşı tümüyle pasif kalınması gerektiğini savunan görüşüyle bir anda dikkatleri üzerinde toplar. Zira bahsi geçen pasif tutum her ne kadar yüzyıllardır biliniyor olsa da, özellikle yazarın yaşadığı dönemde pek fazla rağbet görmez. Dahası devletin en güçlü organlarından biri olan Rus Ortodoks Kilisesi de bu görüşü savunmaz. Bu bakımdan yazarın kötülüğe karşı edilgen tutumuna çağdaşlarının birçoğu karşı durur. Söz gelişi, Tolstoy'un yakın arkadaşı Rus hukukçu Nikolay Vasilyevič Davıdov anılarında şunları yazar:

L. N. ile kötülüğe karşı koymama hakkındaki görüşleri sebebiyle birçok kez tartıştım. İnsan yaradılıştan gelen ahlaki bir duyguyla bir çocuğu, bir hastayı ya da savunmasız bir varlığı şiddete maruz kaldığında savunmak ister. Ortaya koyduğum durumda hiç şiddete başvurmadan, en az ölçüde savunulabileceğini, zira şiddetin yalnızca olumsuz durumlar doğuracağını söyledi. Şu örneği verdi: Bir kadını dayak yemekten kurtarırsam, zorbayı öldürebilir ya da sakat bırakabilirim. Onun çalışma yeteneğini elinden almış olurum. Bu çok sayıda insana kötülük yapmama sebep olur (Zuyeva, 2017: 218- 219).

Tüm eleştirilere rağmen Tolstoy cüretkâr bir tutumla dinî- ahlaki görüşünün arkasında durmaya devam eder. Söz gelişi, 2 Mart 1881 günü Çar II. Aleksandr, *Narodnaya Volya* parti üyeleri tarafından öldürülür. Tolstoy öldürülen Çarın oğlu yeni hükümdar III. Aleksandr'a yazdığı mektupta da kötülüğe karşı koymama görüşünü şu ifadeleriyle açıkça gösterir:

Yaşlı ve iyi bir insan olan, çok iyiliklerde bulunmuş ve her zaman halkın iyiliğini istemiş babanızı öldürdüler. Durumunuz korkunç ama İsa'nın öğretisi, tüm insanların yaşayabileceği acımasız dürtü anlarında bize öncülük etmelidir. Çevrenizdeki baskıya rağmen, siz Rusya Çarından, sevgi dolu oğuldan, babanızın katillerini affetmenizi ve kötülüklerine iyilikle cevap vermenizi rica etmemin çılınca ve cüretkâr görünceği doğrudur. Bağışlayın, kötülüğe iyilikle cevap verin (Troyat, 2004: 555-556).

Tolstoy 14 Aralık 1908 tarihine ait *Bir Hinduya Mektup (Письмо к индуцу)* yazısında kötülüğe karşı geliştirdiği görüşünü şu ifadelerle yineler: "Kötülüğe karşı koymayın. Ona katılmayın. Yönetimlerin

⁶ Web: <https://acikkuran.com/2/216>. Erişim Tarihi: 30.11.2022.

şiddetinde, yargıda, vergi toplantılarında ve özellikle orduda kötülüğün bir parçası olmayın. Böylece dünyada hiç kimse sizi köleleştiremez” (Şklovskiy, 1963: 771).

Tolstoy 1884 yılında kaleme aldığı ve ahlaki-dinî görüşlerini açıkladığı otobiyografik eseri *İnancım Neden İbarettir?* 'de kötülüğe karşı koymama öğretisini kavrayış ve kabulleniş sürecini şu sözlerle aktarır:

‘Kötülüğe karşı koymayın’ sözlerinin kötülüğe karşı koymayın anlamına geldiğini açık bir şekilde anladıktan sonra, İsa'nın öğretilerine dair görüşüm birden değişti ve bu sözleri şu ana dek anlamamış olmaktan değil de, tuhaf bir biçimde anlamış olmaktan dolayı dehşete düştüm. Ben Hristiyan öğretisinin anlamının, hepimizin bildiği gibi, insanları sevmek anlamına geldiğini biliyordum. ‘Yanağımı uzatmak, düşmanlarını sevmek’ demek Hristiyanlığın özünü ifade etmek demektir (Tolstoy, 1957a: 313).

Bahsi geçen çalışmanın ilerleyen kısmında yazar ülkesindeki kurumların Hristiyan ilkelere dayandıklarını iddia etmelerine rağmen, İsa'nın temel öğretisi olan kötülüğe karşı koymayın öğütüne aykırı eylemler sergilediklerini şu ifadelerle belirtir:

Çocukluğumdan beri bana İsa'nın Tanrı olduğu ve onun öğretisinin de Tanrısal olduğu öğretildi, fakat aynı zamanda bana kötüye karşı güvenliğimi şiddet kullanarak garanti altına alan kurumlara saygılı olmam ve bu kurumları kutsal görmem de öğretildi. Kötülüğe karşı koymayı öğretiler, kötülüğe boyun eğmenin alçaltıcı, karşı koymanın ise övgüye değer bir davranış olduğunu öğretiler. Bana yargılamayı ve cezalandırmayı öğretiler, sonra savaşmayı, yani kötüyü katlederek kötülüğe karşı koymayı öğretiler (Tolstoy, 1957a: 314).

Mevcut sistem ve iktidara aykırı söylemleri sebebiyle birçok aydını karşısına alması ve hatta aforoz edilmesi bile Tolstoy'u doğru bildiği yoldan saptırmaz. Nitekim yazar hayatını kaybettiği 1910 yılında kaleme aldığı *Hayat Yolu* adlı çalışmasında şunları dile getirir:

Devlette özgürlükten bahsediyorlar. Ne var ki, devletin tüm kurumları özgürlüğe karşı olan şiddet üzerine temellenmiş. Bir insan kötülük yapıyor. Diğerleri ya da diğerleri ise bu kötülüğün karşısında başka bir kötülük yapıp buna ceza diyorlar (Tolstoy, 1956b: 203, 230).

Tüm bu veriler ışığında Tolstoy'un mahkemelere, askeri vazifeye ve idama karşı olduğu açıkça görülmektedir. Yazar 1908 yılında yazdığı *Şiddetin Kanunu ve Sevginin Kanunu* adlı makalesinde de kötülüğe karşı koymama görüşünü net bir tavırla savunur ve şu ifadeleriyle bahsi geçen ilkenin insanlığı iyiliğe yönlendireceği savını ortaya koyar: “Kötülüğe kötülükle karşı koymak iyiliği yok eder. Kötülüğe sevgiyle karşılık vermek ise kötülüğü hayra dönüştürür ve her türlü acıyı ortadan kaldırır” (Tolstoy, 1956a: 120).

Hristiyanlığın özünü oluşturan kötülüğe şiddet kullanarak karşı koymama öğretisi insanları her türlü dış otoriteden özgür kılar. Sadece özgür kılmakla kalmaz, bununla birlikte insanların hayatlarındaki dışsal biçimleri değiştirerek iyileştirmeye çalıştıkları hayatlarını iyileştirir (Tolstoy, 1956a: 77).

İncil metinlerine temellenen kötülüğe karşı koymama ya da kötülüğe kötülükle karşı koymama ilkesini çeşitli eser ve yazılarında net ifadelerle ortaya koyan Tolstoy, 1899 yılında kaleme aldığı *Diriliş* romanında bu görüşünün çarpıcı ve etkileyici bir örneğini okuyuculara sunar. Eserde mevcut Ortodoksluğu öylesine sert bir biçimde tenkit eder ki, bu aforoz edilmesinde kilise için bardağı taşıran son damla olur. Oğlu Sergey Lvoviç Tolstoy anılarında, kilisenin yazardan öldüğü güne dek özür dilemesini beklediğini anlatır. Ne var ki, Tolstoy asla özür dilemez. Neticede yazar hayata gözlerini yumduğunda kiliseden bağımsız bir şekilde evinin bahçesine gömülür (Karaca, 2019: 112-113).

5. *Diriliş* eserinde kilise eleştirisi ve kötülüğe karşı koymama

Tolstoy *Diriliş* adlı romanını 1889-1890, 1895-1896 ve 1898-1899 yıllarında olmak üzere aralıklarla üç ayrı dönemde kaleme alır (Şklovskiy, 1963: 690). Eser yazarın üç büyük romanının sonuncusudur. Uzun incelemeler ve geniş gözlemler sonucu yazılan eser, toprak mülkiyeti, özgürlük hakları, ceza hukuku, toplumsal eşitsizlik ve dinin yanlış yorumlanması gibi çeşitli sosyal, ekonomik ve ahlaki meseleleri içerir (Kaşoğlu, 1996: 25- 26).

Romanı yazma fikrini yazara, 1887 yılının Haziran ayında Yasnaya Polyana'ya ziyarete gelen arkadaşı Rus hâkim Anatoliy Fyodoroviç Koni verir. Koni'nin anlatısına göre, Oni soyadını taşıyan genç bir hizmetçi kız, arazi sahibinin oğlu tarafından hamile bırakılır ve evden kovulur. 16 yaşındaki kız hayatını kazanabilmek için fahişelik yapmaya başlar. Aradan yıllar geçer ve bir gün müşterilerinden biri onu hırsızlıkla suçlayınca tutuklanır. Mahkemede jüri üyeleri arasında bir zamanlar onu hamile bırakan adam da vardır. Genç adam vicdan azabıyla, hatasını telafi etmek için kızı evlenme teklifi eder. Ne var ki, genç kız nikâhtan önce hapiste tifüsten ölür (Troyat, 2004: 737). Tolstoy Koni'nin anlattığı bu sıra dışı hikâyeden çok etkilenir ve arkadaşına bunu mutlaka yazmasını önerir. Koni söz verse de, bunu başaramaz. Aradan bir süre geçtikten sonra Tolstoy, Koni'den konuyu kendisine vermesini ister. Böylece *Diriliş* eserinin ilk taslağı oluşmaya başlar (Şklovskiy, 1963: 691).

Tolstoy son romanı olan *Diriliş*'i büyük bir özen ve coşkun bir enerjiyle kaleme alır. Yazar neredeyse tüm vaktini eserine ayırır. Eşi Sofya 1898 yılına ait bir notundan bu durumdan şu sözlerle şikâyet eder: "Acı çekiyorum. Bu yaşta bir ihtiyar, Lev Nikolayeviç özel bir zevk duyarak, bir subayla oda hizmetçisinin yaşadığı yasak ilişkinin sahnelerini tasvir ediyor" (Şklovskiy, 1963: 693).

1899 yılında yayımlanan eserin merkezinde, Katerina Maslova karakteri yer alır. Genç kadın doğduğu gün itibarıyla talihsizlikler yaşar. Katyuşa Maslova, hiç evlenmemiş, yaşlı iki hanıma ait bir çiftlikte sığırtaç olan bir kadının kızının gayri meşru çocuğudur. Bu kız çiftlikle sığırtaçlık yapan annesiyle birlikte yaşar. Evli olmayan bu kız her yıl farklı adamlardan olma bir çocuk doğurur. Çocuklar vaftiz edilir, fakat ev işlerine engel olacağı gerekçesiyle beslenmez. Böylece beş çocuk ölür. Maslova oralardan geçmekte olan bir çingeneden olan altıncı çocuktur. Evin hanımları Mariya ve Sofiya İvanovna bebeği ahırda tesadüfen görüp, bakımını üstlenirler. Bebek üç yaşında iken annesi ölür. Anneannesi çocuğa bakmaz. Maslova yarı evlatlık yarı oda hizmetçisi olarak büyütülür. Genç kız on altı yaşında iken hanımların yeğeni zengin Prens Dmitriy Nehludov bir süre teyzelerinin evinde kalmak üzere misafirliğe gelir. Maslova, ona âşık olur. Aradan iki yıl geçtiğinde, delikanlı savaşa gidecek birliğe katılmadan önce teyzelerinde dört gün kalır ve Maslova'yı hamile bırakır. Ertesi sabah kızı 100 ruble verir ve bir daha geri dönmek üzere çıkıp gider. Hamile olduğunu fark eden Maslova evden ayrılmak zorunda kalır. Zira hanımları onu artık evde istemez. Dahası genç kadının bebeği de doğar doğmaz ölür. Maslova bir süre farklı yerlerde hizmetçilik yapar. Ne var ki, çalıştığı her yerde tacize uğrar. Neticede bu genç ve oldukça güzel kadın genelevde çalışmaya başlar. Yedi yıl sonra ise hırsızlık ve cinayet suçlamalarıyla tutuklanır. Mahkemede jüri üyeleri arasında Prens Nehludov da vardır (Tolstoy, 1936: 6-11, 61, 62).

Diriliş romanı İncil'den yapılan dört alıntı ile başlar. Böylece yazar eserinin dayandığı dinî-ahlaki idealleri daha en başında gözler önüne serer. Tolstoy bu alıntılarla her insanın belli bir oranda günahkâr olduğuna, bu bakımdan diğerlerini yargılama ve kınama hakkı olmadığına dikkat çeker. Nitekim yazara göre yargılama sadece Tanrıya mahsustur:

Bunun üzerine Petrus İsa'ya gelip, 'Ya Rab' dedi, 'Kardeşim bana karşı kaç kez günah işlerse onu bağışlamalıyım? Yedi kez mi?' İsa, 'Yedi kez değil' dedi. 'Yetmiş kere yedi kez derim sana' dedi (Matta

18: 21-22). Başkasını yargılamayın ki, siz de yargılanmayasınız. Sen neden kardeşinin gözündeki çöpü görürsün de kendi gözündeki mertegi fark etmezsin? (Matta 7: 3). İsa durmadan aynı soruyu sormaları üzerine doğruldu ve 'İçinizde kim günahsızsa, ilk taşı o atsın!' dedi (Yuhanna 8: 7). Başkasını yargılamayın. Öğrenci öğretmeninden üstün değildir, ama eğitimini tamamlayan her öğrenci öğretmeni gibi olacaktır (Luka 6: 40). (Kutsal Kitap, 2018: 1034, 1017, 1136, 1091).

Tüccar Smelkov'u öldürmek ve 2500 ruble parasını çalmakla suçlanıp tutuklanan Maslova, mahkemeye götürülmek üzere asker gözetiminde kentin sokaklarından geçirilir. Yolda karşılaştığı herkes genç kadını kınar ve ayıplar. O anda hiç kimse kendi günahlarını anımsamaz. Bu insanlar hiç tanımadıkları ve belki de masum olan bu genç kadını yargılayarak adeta kendi vicdanlarını rahatlatır ve günahlarından arınırlar:

Arabacılar, bakkallar, aşçı kadınlar, işçiler, memurlar duruyor ve merakla tutuklu kadına bakıyorlardı; bazıları kafalarını sallayarak: 'Bizim gibi davranmayan, kötülük edenleri hali böyle olur.' diye düşünüyorlardı. Çocuklar bu haydut kadına bakıyorlardı ve arkasında askerlerle yürüdüğü için kendilerine bir şey yapamayacağını görüp rahatlıyorlardı. Köyden getirdiği kömürü sattıktan sonra bir meyhaneye girip doyasıya çay içmiş bir köylü adam ona yaklaştı, haç çıkardı ve ona bir kapık para uzattı. Tutuklu kadın kızardı, eğildi ve bir şeyler söyledi (Tolstoy, 1936: 6).

Böylece, yazarın eserin en başında okuyucuya sunduğu, "Başkasını yargılamayın." dinsel telkininin insanlar tarafından nasıl da hunharca yok sayıldığı gösterilir. Mahkemede Maslova'yı yargılayacak görevliler ise ceza hukukunu ihlal eder ve kişisel meseleleri sebebiyle adil davranmazlar. Öyle ki, mahkeme başkanı ahlaksız hayat süren bir adamdır. Maslova'nın duruşmasına katılacağı gün İsviçreli bir mürebbiyeden mektup alır. Mürebbiye onu İtalya Otel'inde bekleyeceğini yazar. Başkan duruşmanın adil geçmesinden çok, bir an önce bitip genç kızla buluşmanın hayallerini kurmaktadır. Savcı ise tüm gece uyumaz ve Maslova'nın tutuklanmadan önce çalıştığı genelevde sabaha kadar içer. Bu sebeple yargıda bulunacağı dosyayı okumaya vakit bile bulamaz. Yargıç ise duruşma sabahı karısıyla para meselesi yüzünden kavga eder ve oldukça sinirlidir. Mahkeme duvarlarında ise yargılamaya kesin bir şekilde karşı duran *İsa'nın dikenli taçlı* tasvirinin yer alması oldukça düşündürücüdür (Tolstoy, 1936: 21, 22, 25).

Duruşma başlamadan hemen önce ise papaz herkese İncil üzerine yemin ettirir. Eserde bu kısım şöyle anlatılır:

Papaz bu görevi 46 yıldır yapıyordu. On binlerce kişiye yemin ettirmekten, bu ileri yaşında kilisesi, vatani ve bir ev dışında en az otuz bin rublelik tahvil bırakacağı ailesi için çalışmaya devam etmekten gurur duyuyordu. Yemin etmeyi açıkça yasaklayan İncil üzerine yemin ettirmekten ibaret olan mahkemedeki görevinin kötü bir iş olduğu hiç aklına gelmez, bundan hiçbir sıkıntı duymadığı gibi hatırlı beylerle tanışmasını sağlayan, alışkın olduğu bu işi severdi (Tolstoy, 1936: 28-29).

Yazar papazın insanları yemin ettirerek açıkça dine karşı eylem gerçekleştirdiğini gösterir. Elbette papazı bu ritüelde destekleyen kilisenin ta kendisidir. Tolstoy *İnancım Neden İbarettir* adlı çalışmasında da İncil'den şu alıntılar yaparak yemin etmeye karşı duruşunu dile getirmiştir:

Yine atalarımıza, 'Yalan yere ant içmeyeceksin, ama Rab'bin önünde içtiğin antları yerine getireceksin' dediğini duydunuz. Oysa ben size diyorum ki, hiç ant içmeyin: ne gök üzerine, çünkü orası Tanrı'nın tahtıdır; ne yer üzerine, çünkü orası O'nun ayak taburesidir; ne de Yeruşalim üzerine, çünkü orası Büyük Kral'ın kentidir. Başımızın üzerine de ant içmeyin. Çünkü saçımızın tek telini ak ya da kara edemezsiniz. 'Evet'iniz evet, 'hayır'ımız hayır olsun. Bundan fazlası şeytandandır (Matta 5: 33-37) (Tolstoy, 1957a: 357, 358 ve Kutsal Kitap, 2018: 1015).

Sanıklar arasında cinayetin işlendiği otelin kat görevlisi Simon Kartinkin ve oda hizmetçisi Yevfimiya Boçkova da vardır. Maslova'nın anlatısına göre, ölen tüccar kendisinin müşterisidir. Maslova'yı kendisine para getirmesi için otele gönderir. Maslova tüccarın verdiği anahtarla kapıyı açar ve çantadan

belirtilen miktar kadar parayı alıp geneleve döner. Tüccar sarhoş olur. Otele birlikte gelirler, fakat adam uyumak istemez. Bunun üzerine Kartinkin, Maslova'ya tüccarın içkisine dökmesi için bir uyku ilacı verir. Ne var ki, bu aslında zehirdir ve adamın ölümüne sebep olur. Maslova içirdiği maddenin zehir olduğunu bilmediğini, çantadan da sadece 40 ruble aldığını söyler. 2500 ruble kayıptır. İlginçtir ki, olayın ertesi günü oda hizmetçisi Boçkova banka hesabına 2000 ruble yatırır. Boçkova bu parayı kendisinin kazandığını iddia eder (Tolstoy, 1936: 31-36).

Duruşmanın sonunda Maslova 4 yıllık kürek cezasına çarptırılır. Zira mahkeme başkanı “öldürme kastı olmaksızın” ibaresini eklemeyi unuttur. Dahası herkes oldukça yorgundur. Nehludov ise Maslova'yı yıllar sonra görmüş olmanın şaşkınlığı ile verilen hükmün yanlış olduğunu gözden geçirir. Neticede genç kadın haksızlığa uğrar. Sadece hapis cezası alacakken, tüm bu aleyhine gelişen aksilikler yüzünden sürgün edilir. Vicdan azabı duyan Prens kararı temyize götürmek için Maslova'ya bir avukat tutar. Nehludov, Maslova için adalet arayışında olduğu süreçte, o güne dek yaşadığı hayatın görkeminden, insanlar arasında süre gelen eşitsizlikten ve dinî ritüellerin anlamsızlığından tiksinti duymaya başlar (Tolstoy, 1936: 85-106).

Gerçekten de yazar çarpıcı bir biçimde dinî unsurları bilhassa tezatlık oluşturan mekânlara yerleştirir. Söz gelimi, Maslova'nın koğuşundaki kapının karşısında *önünde mum duran bir ikona* (Tolstoy, 1936, 107) yer alır. Cezaevinin müdürlüğünde ise, “sanki öğretisiyle alay etmek istercesine büyük bir İsa tasviri” (Tolstoy, 1936: 181) göze çarpar.

Nehludov kendi ifadesiyle “ruhunu arındırmak” için Maslova ile evlenmeye karar verir. Genç adam Maslova'nın geldiği bu feci durumdan kendisini sorumlu tutar. Evlendiklerinde Maslova'yı mutlu edeceğine ve yaptığı hatayı telafi edeceğine inanır. Nehludov şöyle der: “Hatamı telafi etmek istiyorum. Sözlerle değil, bunu eyleme dökerek telafi etmek istiyorum. Sizinle evlenmeye karar verdim. Tanrı huzurunda bunu yapmam gerektiğini hissediyorum” (Tolstoy, 1936: 165). Yazarın, “sözlerle değil, bunu eyleme dökerek” ifadesiyle kiliseye gönderme yaptığı düşünülebilir. Çünkü Tolstoy, kilisenin Rus halkını sadece sözel dua ayinlerine yönlendirmesini eleştirerek, gerçek Hristiyanların sadece ifadelerle değil, aynı zamanda gerçekleştirdikleri eylemler ve yaptıklarıyla da İsa'nın öğretilerine uymaları gerektiğini sıklıkla vurgular.

Maslova evlenmeyi reddeder. Genç kadın yıllardır yaşadığı tüm talihsizlikler ve felaketler neticesinde iyiliğe olan inancını kaybeder. Büyüdüğü evden ayrıldıktan sonra karşılaştığı tüm erkekler onu bir zevk aracı olarak görür. Maslova, tüm bu şartlar altında Nehludov ile evlenip ne eski mutlu günlerini hatırlamak, ne de genç adama ayak bağı olmak ister. Bu esnada Nehludov ise, Maslova için adalet arayışını sürdürür (Tolstoy, 1936: 132-166)

Hapiste geçirdiği bir Pazar günü Maslova, kadınlarla birlikte cezaevinin kilisesine gider. Yazarın din ve ahlaka yönelik sert eleştirilerinin olduğu bu bölümler oldukça önem arz eder. Kilise zengin bir tüccar tarafından oldukça yüksek bir meblağ ile onarılır. Kilisenin her yanı yıldızlarla ve göz alıcı renklerle pırıl pırıl parlamaktadır. Oysa dua etmeye getirilen tutuklular bu görkemli mekâna tezat bir biçimde acınacak haldedir. Maddi zenginlik ve yoksulluk bir arada karşıt bir şekilde önümüze çıkar. Yüzlerce tutuklu sıkışarak sağ tarafta kadınlar sol tarafta erkekler olmak suretiyle sıra oluşturmaya çalışırlar. Birçoğu hastadır ve öksürür. Erkeklerin bir bölümünün prangalarının şingirtisi duyulur. Birçok kadın ise çocuklarını da yanında getirir. Çünkü bu kadınlar hapse girdiklerinde çocuklarını kimseye bırakamazlar (Tolstoy, 1936: 134).

Tolstoy eserin birçok bölümünde tutuklu kadınların çocuklarına değinir. Bu çocuklar masum olmalarına rağmen anneleriyle birlikte hapiste yaşar. Hatta bazı çocuklar hapiste doğar. Devlet, tutukluların suçsuz çocuklarına ilişkin herhangi bir girişimde bulunmazken, dindarlığını gözler önüne sermek amacıyla kilisenin maddi koşullarını güzelleştirmeye binlerce ruble harcamaktan geri durmaz. Yazarın dinî-ahlaki felsefesinde bu durum “kötülüğün kötülük doğurmasının” bir sonucudur. Öyle ki bu kadınlar devletin yargı sistemi uyarınca yaptıkları kötülüğün/suçun karşısında kötülük/ceza almasalardı, çocukları bu duruma düşmeyecek, yani yeni bir kötülük ortaya çıkmayacaktı.

Tutuklular kilisede büyük bir kalabalık oluşturur. Cezaevi müdürü gelince ise tüm kalabalık iyice sıkışır ve müdüre yol açar. Müdür herkesi geçip kilisenin ortasında durur. Eserde tasvir edilen insanlar arasındaki eşitsizlik meselesine dair Tolstoy *Hayat Yolu* adlı çalışmasındaki şu sözleriyle eşitsizliğe karşı net tavrını ortaya koymuştur:

Nasıl insanlar olurlarsa olsun, babaları ve dedeleri nasıl insanlar olurlarsa olsun, tüm insanlar tıpkı iki damla su gibi eşittir. Çünkü hepsinin içinde aynı ilahi ruh yaşar. Kendini tüm insanlarla eşit saymak, senin onlar gibi güçlü, becerikli, akıllı, bilgili ve iyi olduğun anlamına gelmez. Dünyadaki her şeyden önemli ve herkeste aynı olan ilahi ruhun sende de olduğu anlamına gelir (Tolstoy, 1956b: 197-198).

Cezaevindeki kilisede ayın başlar. Papaz oldukça gösterişli ve parlak giysisi içinde hiç kimsenin anlamadığı eski Slavca dualar okur. Bu sırada tutuklular ayaklarını yüzen prangalar eşliğinde haç çıkarır, eğilip doğrulurlar. Oysa yazara göre, İsa bu gibi ayinleri kesin bir biçimde yasaklar. Eserde kiliseye yöneltilen bu ağır eleştiri şöyle anlatılır:

Bu dinden insanlar üzerinde yaratılan bütün bu aldatmacayı açıkça gören ve içinden alay eden az sayıdaki tutuklunun dışında tutukluların çoğunluğu, bu altın yaldızlı ikonalarda, mumlarda, altın kâselerde, papaz çüppelerinde, haçlarda, anlaşılmasız ‘tatlıların en tatlısı İsa’ ve ‘bağışla’ sözlerinin yinelenmesinde, bu hayatta ve gelecekteki hayatta büyük kolaylıklar sağlayabilecek gizli bir güç olduğuna inanıyordu (Tolstoy, 1936, 139).

Ve papazın türlü sözcüklerle överken adım sayısız kez yinelediği İsa'nın burada yapılanların hepsini yasaklamış olduğu, papazdan, cezaevi müdüründen Maslova'ya kadar oradaki hiç kimsenin aklına gelmiyordu; İsa, öğretici din adamlarının bu anlamsız laf kalabalıklarını, ekmek ve şarap üzerinden yaptıkları, dini küçük düşüren bu büyüculüğü yasaklamakla kalmamış, insanlara başkalarını öğretici olarak nitelendirmeyi en açık bir şekilde yasaklamış, kiliselerde dua etmeyi yasaklamış, herkesin tek başına, gizli bir yerde tapınmasını buyurmuş, tapınakları yıkmaya geldiğini ve tapınaklarda değil, içten ve gerçekten tapınmak gerektiğini söyleyerek tapınakların kendilerini yasaklamıştı; asıl önemlisi, sadece insanları yargılamayı ve onları manastırlara kapatmayı, çile çektirmeyi, aşağılamayı, cezalandırmayı yasaklamakla kalmamış, tutsakları özgürlüğe kavuşturmak için geldiğini söyleyerek insanlara yapılan her türlü zorbalığı da yasaklamıştı (Tolstoy, 1936: 137-138).

Bir süre sonra Maslova'nın kürek cezası temyizden de dönerek, onanır. Son bir şans olarak Çar'a Maslova'yı affetmesi için mektup gönderilir. Nehludov genç kadının ardından Sibirya'ya sürgüne gitmeye karardır. Maslova, Sibirya'da kürek cezası çekerken Çar tarafından affedildiğini öğrenir. Genç kadın sürgün sırasında tanıştığı siyasi suçlu Simonson ile evlenmeye ve eşi nereye giderse oraya gitmeye karar verir. Nehludov yapabileceği hiçbir şey kalmadığını fark eder. Maslova'nın artık ona gereksinim duymadığını anlayan genç adam utanır ve hüzünlenir, fakat bu durum ona acı vermez (Tolstoy, 1936: 435-439).

Nehludov cezaevi ve sürgün boyunca karşılaştığı kötülüklerin dünyada nasıl da hunharca hüküm sürdüğüne tanıklık eder. Gece boyunca düşünür ve en sonunda “Burada her şeyin çözümünün olduğunu söylerler.” diyerek İncil'den rastgele bir sayfa açar ve karşısına Matta İncilinin 18.bölümü çıkar. Nehludov heyecan içinde okumaya başlar ve o güne dek yaşadıklarını şöyle yorumlar:

Ve Nehludov'un başına, manevi bir yaşamları olan insanların başına sıklıkla gelen şey geldi. İnsanların canını yakan bu korkunç kötülükten kurtulmanın tek ve şüphe götürmez yolunun, insanların Tanrının önünde her zaman suçlu olduklarını, dolayısıyla da başka insanları cezalandıramayacaklarını, onları yola getiremeyeceklerini kabul etmeleri olduğu düşüncesi Nehludov için tam anlamıyla açıklık kazandı. Cezaevlerinde ve komutada tanık olduğu bütün o korkunç kötülüklerin ve bu kötülükleri yapanların başları dinç, kendilerine güvenli hallerinin sırf insanların olmayacak bir işi yapmak istemelerinden, yani kendileri de kötü davranarak kötülüğü düzeltmek istemelerinden kaynaklandığını da şimdi çok açık bir şekilde anlıyordu. Ahlaksız insanlar, başka ahlaksız insanları yola getirmek istiyorlardı ve bunu hiç düşünmeden, mekanik bir iş gibi yapabileceklerini sanıyorlardı. Ancak bundan bir tek şey çıkıyordu: İnsanların bu şekilde, hayali bir şekilde cezalandırılması ve yola getirilmesinden kendilerine bir meslek yaratmış olan birtakım yoksul ve çıkarıcı insanların kendileri en uç derecede ahlaksızlaşmışlardı ve acı çektirdikleri insanları da sürekli olarak ahlaksızlaştırıyorlardı. Gördüğü bunca dehşetin nedenini ve bu dehşeti ortadan kaldırmak için ne yapmak gerektiğini şimdi bütün açıklığıyla anladı. Bulamadığı yanıt, İsa'nın Petrus'a verdiği yanıtı: Her zaman herkesi bağışlamak, sonsuz kez bağışlamak gerekiyordu, çünkü kendisi suçlu olmayan ve bu yüzden başkalarını cezalandırabilecek, onları yola getirebilecek tek bir insan bile yoktu (Tolstoy, 1936: 441-442).

Eserin bu son bölümüyle birlikte, Nehludov için yeni bir hayat başlar. O güne dek yaşamış olduğu hayatın boş bir aldatmaca olduğunu fark eden genç adama artık İncil ve İsa öğretileri rehberlik edecektir.

Tolstoy *Diriliş* eserini dinî-ahlaki görüşlerini tüm açıklığıyla ortaya koyduğu son bölümler için yazdığını birçok kez dile getirir. Yazar, romanını salt bir aşk hikâyesi olarak yorumlayanlara ise şu sözlerle karşı çıkar:

Bu kitabı tüm kalbimle şehvet ve arzudan nefret ederek yazdım. Bu kitabın ana amaçlarından birisi bu tiksintiyi ifade etmektir. Eğer bunu başaramadıysam, esef duyarım ve gerçekten kendimi suçlu sayarım (Şklovkiy, 1963: 702).

6. Sonuç

Büyük Rus yazar Tolstoy 1870'li yıllarda deneyimlediği ruhsal kriz ve içsel çatışma sürecinde din, inanç ve ahlak kavramları üzerine yoğun bir biçimde düşünür. Yazar bu yıllarda ulaşabildiği tüm dinî ve felsefi kaynaklara dayanarak dinî ve ahlaki görüşlerini geliştirir. Derin analizlerinin ve okumalarının neticesinde ülkesindeki Rus Ortodoks Kilisesi'nin İncil metinlerine ve dolayısıyla İsa'nın öğretilerine aykırı eylemlerde bulunduğu kanaat getirir. Ağır eleştirileri sebebiyle aforoz edilen Tolstoy, İsa'nın öğretileri arasında bilhassa kötülüğe karşı koymama ilkesi üzerine yoğunlaşır. Yazar, insanın kötü diye nitelendirdiği bir durumun aslında iyi olabileceğini, bu bakımdan iyi ile kötünün ayırmanın yapılamayacağını ileri sürer. Dahası, Tolstoy'un felsefesinde bu ayrımı yapabilmek yalnızca Tanrıya özgüdür. Başka bir deyişle, yargılama eylemi Tanrıya aittir. Bu doğrultuda insan, karşılaştığı her duruma iyilikle yanıt vermeli ve kötü diye yorumladığı durumlara karşı koymamalıdır. Nitekim insan kötülük olarak var saydığı durumlara kötülük ya da şiddetle karşı koyarsa, bu yeni ve beklenmedik kötülüklerle ve felaketlere sebep olabilir. Birçok çalışmada bu ilkeye yer veren Tolstoy, son büyük romanı *Diriliş*'te kötülük ve iyiliğin doğasını çarpıcı sahnelerle gözler önüne serer.

Nehludov'un teyzelerinin Maslova'yı evlerinden kovmaları, yani ona kötülükle karşı koymaları, genç kadını çok daha kötü bir hayata sürükler. Maslova'nın gittiği her yerde tacize uğrayarak defalarca kötülüğe maruz kalması, onu geneleve, yani daha da kötü bir duruma sokar. Yıllar sonra cinayet ve hırsızlıkla suçlanıp, adaletsizce yargılanması yine kadının kötülüğüne neden olur. Dahası, Tanrıya özgü yargı eylemine kalkışan mahkeme üyelerinin her biri kişisel meseleleriyle o kadar ilgilidir ki, hiç birisinin önceliği genç kadına adaleti sağlamak değildir. Nitekim Maslova daha da kötü bir biçimde kürek cezası alır. Nedensellik ilkesiyle ilerleyen bu kötülük zincirinde kötülüğü karşı koymayan tek kişi Maslova'dır. O, başına gelen tüm felaketlere pasif bir şekilde üzülmeye devam eder. Öyle ki,

Nehludov vicdan azabı çekip, onunla evlenmek istediğinde onu reddeder. Çar tarafından bağışlandığını öğrendiğinde ise, siyasi tutuklu Simonson ile evlenmeye karar verir. Çünkü Maslova ilk kez iyilik gördüğü Simonson'a faydalı olmak ister. Sonuçta, Maslova, Nehludov'a şu sözlerle veda eder ve romanın özünü okuyuculara tek cümleyle verir: "Neden hesaplaşalım ki? Hesaplarımızı Tanrı çıkarır" (Tolstoy, 1936: 433). Sonuç olarak, Tolstoy *Diriliş* romanı ile ruhsal ve manevi dirilişin iyiliğe olan inançla sağlanabileceğini gösterir.

Kaynakça

- Çestov, L. (2007). *Nietzsche ve Tolstoy'da İyilik Fikri*. (Çev. Işık Ergüden), İstanbul : Versus.
- Hook, S. (1922). "The philosophy of non-resistance", *The Open Court*, 36, (No.1), 1-5.
- Karaca, B. (2019). *Rus Edebiyatının Mihenk Taşları*, Ankara: Hece Yayınları.
- Kaşoğlu, A. (1996), *L.N.Tolstoy'un "Diriliş" ve R.N.Güntekin'in "Dudaktan Kalbe" Romanlarının Karşılaştırılması*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Batı Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Kropotkin, A. P. (2018). *Rus Edebiyatında İdealler ve Gerçeklik*. (Çev. Burak Ş. Çelik), Ankara: Hece Yayınları.
- Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil). (2018). İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları.
- Maslin, M. A. (2001). *İstoriya russkoy filosofii*, Moskova: Respublika.
- Moulin, D. (2018). *Eğitici Tolstoy*. (Çev. Özlem Akçay), Ankara : Hece Yayınları.
- Men, A. (2003). *Russkaya religioznaya filosofiya. Lektsii*, Moskova: Hram svyatih bessrebrennikov Kosmı i Damiana v Şubine.
- Solovyev, Ye. A. (2018). *Dünya Edebiyatında Bir Dahi Tolstoy Biyografik Roman*. (Çev. Fatih Sarıkan), Ankara: Etkin Yayınevi.
- Stoloviç, L. N. (2005). *İstoriya russkoy filosofii. Oçerki*, Moskova: Respublika.
- Şklovskiy, V. (1963). *Lev Tolstoy. Jizn zameçatelnih lyudey*, Moskova : Molodaya gvardiya.
- Tolstoy, L. N. (1936). *Polnoye sobraniye soçineniy. Tom 32*, Moskova: Gosudarstvennoye izdatelstvo hudojestvennoy literaturı.
- Tolstoy, L. N. (1956a). *Polnoye sobraniye soçineniy. Tom 37*, Moskova: Gosudarstvennoye izdatelstvo hudojestvennoy literaturı.
- Tolstoy, L. N. (1956b). *Polnoye sobraniye soçineniy. Tom 45*, Moskova: Gosudarstvennoye izdatelstvo hudojestvennoy literaturı.
- Tolstoy, L. N. (1957a). *Polnoye sobraniye soçineniy. Tom 23*, Moskova: Gosudarstvennoye izdatelstvo hudojestvennoy literaturı.
- Tolstoy, L. N. (1957b). *Polnoye sobraniye soçineniy. Tom 28*, Moskova: Gosudarstvennoye izdatelstvo hudojestvennoy literaturı.
- Troyat, H. (2004). *Lev Tolstoy*. (Çev. Z. Canan Özatalay, Işık Ergüden), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Web:<https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Fussilet-suresi/4252/34-35-ayet-tefsiri>.Erişim Tarihi: 30.11.2022.
- Web: <https://acikkuran.com/2/216>. Erişim Tarihi: 30.11.2022.
- Zamaleyev, A. F. (2007). *Russkaya religioznaya filosofiya XI-XX vv.*, Peterburg: İzdatelskiy dom S.Peterburgckogo universitet.
- Zuyeva, Ye. (2017). *L. N. Tolstoy v vospominaniyah sovremennikov : v 2 t. Tom 2*, Peterburg : Palmira.